

I andra händer

av Birgit Edin

Vad glad jag blev, extra glad eftersom svenska inte är mitt modersmål! Jag kommer ursprungligen från Tyskland och har bott i Sverige i drygt 7 år. När jag läste medicin arbetade jag på institutet för medicinsk psykologi i Giessen under tre år. Jag har länge varit intresserad av etiska frågeställningar. 2009 deltog jag i en tysk skrivartävling där mitt bidrag blev publicerat i antologin "Die Uhr läuft ab". Jag trivs väldigt bra med mitt arbete som gastroenterolog på sjukhuset i Falköping.

När den 90 åriga Astrid kom för sitt årliga mottagningsbesök, såg hennes läkare direkt att Astrid hade tacklat av. Minst tio kilo hade hon gått ner i vikt och hon satt för första gången i rullstolen, eftersom vägen från bilen till mottagningen hade blivit för långt. Men hon var precis lika finklädad som tidigare med kjol och blus, matchande kavaj och skor. Till och med de fina guldörhängena kände doktorn igen.

"Hur står det till med dig, Astrid?" frågade doktorn.

"Det är bra", sa Astrid med sin låga röst som knappt hördes idag.

Läkaren kände hur dottern, som skjutit rullstolen stelnade till.

"Hur är det med dina diarréer?", frågade läkaren som visste att patienten haft en kronisk inflammation i sin tarm i 40 år.

"Som vanligt", sa Astrid lika tyst. Hennes ansikte var stelt som en mask.

"Men mamma, det stämmer ju inte", motsade hennes dotter och fortsatte åt läkarens håll. "Du ser väl att hon har gått ner i vikt, det är hennes Crohn som spökar."

Det började kännas kvavt i det lilla mottagningsrummet utan fönster, medan dottern fortsatte.

"Hon äter ju knappt någonting, rusar till toaletten så fort hon äter något. Men hon hinner inte. Du kan inte tänka dig hur det ser ut i hennes lägenhet. Det finns kläder överallt, som hon har hängt upp för att torka. Hon behöver ha droppbehandling."

"Jaha", suckade doktorn. Astrid satt ihopsjunken i sin rullstol med läpparna som ett streck.

"Vad tycker du, Astrid? Vill du bli inlagd?"

Det tog en liten stund innan hon svarade. Sedan tittade hon upp, rakt i läkarens ögon.

"Nej, jag vill hem", viskade Astrid, men rösten lät ändå bestämd. Det kändes tydligt att modern och dottern hade diskuterat ämnet förut.

Nu har jag blivit domare, tänkte läkaren, fast jag är samtidigt Astrids advokat. Hon kommer nog att gå med på om jag vill lägga in henne. Hon ser trött ut, för trött för att kämpa.

"Mamma, du kan inte komma hem", konstaterade dottern.

Astrid låtsades att dottern inte fanns i rummet.

Vädjande tittade Astrid läkaren djupt in i ögonen. Vad skulle läkaren göra? Det fanns inga tvivel om att Astrid var allvarlig sjuk. Blodvärdet var lågt och sänkan hög. Det kunde vara ett skov på hennes tarmsjukdom eller något elakartat. Hur medveten var Astrid om sitt tillstånd?

”Jag ser ju också att du inte mår bra, Astrid”, började doktorn försiktigt och Astrid vände blicken bort mot väggen. Ansiktet speglade inte några känslor men gesten var tydligt. ”Men jag kan acceptera ditt beslut att du inte vill bli inlagd.” Astrid tittade tillbaka till läkaren, forskande. Fanns det hopp i hennes blick?

”Men det kan inte jag”, avbröt dottern. ”Hon klarar sig inte hemma, det ser du väl, och jag orkar inte längre, jag har blivit sjuk själv, det här går bara inte. Det är jag som tar hand om allt. Jag förstår också att det inte är kul att ligga på sjukhus, men mamma, nu måste du acceptera att du behöver hjälp.”

Den aggressiva tonen besvärade doktorn och tydligen även patienten som igen stirrade mot väggen. Läkaren lyckades att fortsätta med mycket lugn röst.

”Det är helt klart att Astrid kan bli inlagd när som helst, om hon bara vill. Men det kan ju vara ett skov och då kanske en kortisonkur kan hjälpa henne. Men Astrid, det kan också vara något annat, något allvarligt, det kan till och med vara så, att ditt liv närmar sig slutet. Jag ser att du har blivit mycket svag. - Det finns två möjligheter nu. Antingen blir du inlagd och får näringsdropp, eller så får du kortisonpiller med dig hem och jag tar kontakt med kommunen för att du snabbt får hjälp hemma, så att din dotter blir avlastad. Vad vill du?”

Astrid såg ännu tröttare ut än när hon kom. Hon ville lägga sig och vila. Hon bevärdigade sin dotter inte med en enda blick.

”Jag vill hem”, sade hon en gång till.

Dottern reste sig och andades tungt. Mamman var oresonlig och läkaren var på väg att skicka henne hem.

”Så kan du väl inte göra. Du kan väl inte skicka hem henne, när hon mår så dåligt. Det är till hennes bästa om hon blir inlagd och det vet du och du vill väl också hennes bästa, jag kan i alla fall inte ställa upp som läget är nu.” Hon satte sig igen.

”Det är förstås viktigt att Astrid får den hjälp hon behöver, och det kan ju ta lite tid innan kommunen vårdplanerar henne. Ibland behöver man bli inlagd tills allt är organiserat.” Dottern såg verkligen tagen ut och ett par dagar på sjukhus skulle troligen inte skada patienten. Astrid tittade på en fast punkt på väggen. ”Hur har det varit hittills? Hur ofta hjälper du henne?”

Dottern skruvade på sig.

”Problemet är att hon ringer jämt ..., tidigare kom jag ibland två gånger om dagen, men det orkar jag inte längre.”

”När var det senast du kom två gånger på en dag? Du var hos mig i förrgår i tio minuter. Jag ringde dig två gånger igår.” Rösten var svag men något hotfull.

”Men hur många gånger har du sagt att du inte vill ha hjälp från kommunen?”

”Snälla ni”, avbröt doktorn, ”jag tror säkert, att Astrid accepterar hjälp från kommunen nu, eller hur?” Astrid nickade. ”Det viktigaste är att du får larm och mat, eller?”

”Jag får redan mat från kommunen.”

”Men då så”, läkaren suckade igen. ”jag ringer och pratar med kommunen nu, så att det kommer någon till dig imorgon, då kan ni stämma av, vad som behövs. Du får en kortisonkur av mig. Blir du sämre och vill bli inlagd, kan du alltid komma till sjukhuset. Är ni införstådda med det?”

Så blev det till slut. Doktorn hade frågat Astrid sammanlagt fyra gånger om hon ville bli inlagd och Astrid hade svarat alla gånger att hon ville hem, fast till slut verkade hon inte lika bestämt. Hon var inte den enda som var trött på samtalet som fördes i cirklar.

Vad håller jag på med, tänkte läkaren och gjorde en extra detaljerad anteckning av mottagningsbesöket med tanke att dottern uttryckte klart missnöje flera gånger och lastade över ansvaret på doktorn. Hon tittade på klockan. Sjuttio minuter hade det hela sammanlagt tagit. Det var tur att det var det sista mottagningsbesöket för dagen. Det hade varit så mycket enklare, om jag bara hade lagt in henne, tänkte hon.

Två veckor senare på en lördag fick Astrid så kraftiga buksmärter att hon behövde åka in till akutmottagningen. Eftersom hon var känd på medicinkliniken blev hon inlagd på den medicinska akutvårdavdelningen efter att hon hade undersökts av kirurgen. De ville inte operera henne i första hand. Hon fick näringsdropp och smärtstillande. Buksmärterna släppte och på söndag morgon mådde hon som vanligt igen och ville komma hem. När jourhavande överläkare träffade henne på rondan var hon påklädd och redo för att åka hem.

”Men Astrid, ska du verkligen gå hem idag?” frågade överläkaren tveksamt. Kvinnan framför honom kunde knappt stå på sina ben och var mycket magerlagd.

”Jodå”, svarade Astrid tyst som vanligt.

”Det finns plats på en annan avdelning. Jag tror att det vore bra om du kom dit ett par dagar för att vila upp dig. Tror du inte det?”

”Jag vill hem.” Astrid tittade inte på läkaren som var i medelåldern och som i sin tur såg funderande på kvinnan. Det var säkert ingen idé att hon kom hem, hon skulle vara här omgående igen. Dottern hade talat om för sjuksköterskan att Astrid inte klarade sig hemma. Fast här gav hon ett förståndigt intryck. Sådana beslut var svåra att ta på en söndag.

”Jag tycker att du ska ha näringsdropp, och så får vi se hur det går att äta. Dessutom är det bra att vi kontrollera om dina blodvärden. Så kan du diskutera vidare med avdelningsläkaren

imorgon.” Han tittade på kvinnan, som inte reagerade och bara stirrade rakt mot väggen, tog det som samtycke och lämnade rummet.

Ett dygn senare satt Astrid på sängkanten i sitt enkelrum på avdelningen och mådde illa. Framför henne stod en stor kanna med genomskinlig vätska som smakade salt. Oräkneliga gånger hade hon tidigare varit med om denna procedur som behövdes inför en coloskopi för att få rent tarmen. Idag tog det emot. Redan vid första glaset kom kväljningskänslan. Hur hon skulle klara fyra liter av det här laxermedlet visste hon inte. Men läkaren som hon träffade idag hade informerat henne att han hade lyckats med att klämma in henne i morgondagens redan fulla endoskopiprogram. Aldrig tidigare hade laxermedlet varit så vedervärdigt.

Efter ett tag kom sjuksköterskan in för att kontrollera hur det gick med drickande och behövde fastställa att Astrid inte hade druckit mer än ett halvt glas.

”Om du inte kan dricka det här, behöver vi sätter en sond på dig, Astrid, tarmen måste ju vara ren. Annars ser doktorn ingenting när han för in slangen med kameran i rumpan på dig.”

Astrid lyssnade inte. I stället lade hon sig ner på sängen.

”Jag vill inte. Jag mår illa.”

”Vad är det som du inte vill? Undersökningen är ju viktig. Vi måste ju veta vad som är fel på dig när du har så mycket diarréer för att kunna hjälpa dig. Och om du inte vill dricka så kan du få sond, då slipper du den otäckta smaken.”

Efter en halvtimme kom sköterskan tillbaka med en vagn och en undersköterska för att assistera henne. De stoppade ner en tunn slang i näsan på henne. När den passerade halsen fick hon svälja och slangen fortsatte ner i hennes magsäck. Nu behövde Astrid inte medverka. Laxermedlet kunde sprutas in i magsäcken.

Efter en timme började hon må illa. Fast det bara var fem meter till toaletten hann hon inte. Hon kräktes en liter laxermedel på golvet, satte sig utmattad bredvid och larmade efter sjuksköterskan. Samtidigt satte diarréerna igång.

Undersköterskan verkade något besvärad. I Astrids min avspeglades ingenting. Hon tittade frånvarande mot väggen.

”Så här kan vi inte fortsätta”, konstaterade sjuksköterskan när Astrid låg nytvättad i den obekväma sjukhussängen. ”Jag ringer doktorn och frågar hur vi skall göra.”

Laxermedlet skulle gå in långsammare och personalen tog beslut att Astrid skulle få en blöja, den första på 87 år .

Natten blev hemsk. Blöjan byttes flera gånger efter två försök att lyfta Astrid på toalettstolen men hon var för svag för att sitta där en längre stund.

På morgonen var tarmen inte ren och i sådana fall får patienten vattenlavemang, en procedur, där man sprutar in vatten via ändtarmen för att tvätta rent tarmen. Proceduren är effektiv, men kräver att patienten kan sitta på toaletten efteråt, så att vatten kan komma ut igen. Astrid fick hållas av två undersköterskor under båda armar för att inte ramla ner från toalettstolen.

”Jag vill inte.”, sa Astrid.

”Jag förstår dig, det var det sista lavemanget, nu får det duga. Du får vila lite. Undersökningen är ju först om tre timmar.” Undersköterskan var medveten om att Astrid borde få ett lavemang till men hon vägrade att plåga den 90 åriga kvinnan ytterligare.

”Jag är hungrig.”

”Men du vet väl att du inte får äta nu utan först efter undersökningen, du har ju gjort det här förut, du kan ta lite kaffe eller saft.”

”Nej tack.”

”Jag hämtar någonting åt dig i alla fall, det är bra om du får i dig några kalorier.”

Lite senare än planerat rullades Astrid i sin säng till endoskopimottagningen. Mycket hade förändrats, eftersom hon inte hade varit här på många år. Efter hon fyllt 80 år hade hon undvikit kontrollerna som alltid hade varit bra tidigare. I höger armveck hade de satt en plastslang för att kunna ge läkemedel under undersökningen om så skulle behövas. Men läkaren tyckte att hon skulle försöka utan eftersom man tålde de smärtstillande och avslappnande medicinerna sämre, när man var 90 år och risken för komplikationer var mycket högre. Han lovade att hon skulle kunna få lite om det skulle bli outhärdligt.

”Jag vill inte”, sa Astrid.

Läkaren tittade först på patienten sedan på remissen och suckade.

”Men Astrid nu har du klarat av hela förberedelseproceduren, som är mycket mer påfrestande än undersökningen själv och det går alltid att avbryta undersökningen om det blir för jobbigt.”

Astrid sa ingenting och doktorn började med att sätta bedövningssalvan på ändtarmsöppningen. Sedan kom han med instrumentet. Doktorn kommenterade inte att tarmen fortfarande var dåligt rengjord. Det gick ändå ganska snabbt för honom att ta sig upp genom hela tjocktarmen till mynningen av tunntarmen.

Doktorn harklade sig.

”Astrid, jag har tyvärr dåliga nyheter. Det finns en tumör här som måste opereras bort.”

Astrid tittade mot väggen.

En kirurg blev tillkallad som noterade personnummer och lovade att höra av sig och beställa några ytterligare undersökningar. Slemhinneprover på tumören togs samt kort.

Senare på eftermiddagen kom dottern på besök. Avdelningen hade ringt henne eftersom Astrid vägrade att prata med någon. Hon hade blommor med sig och en kaka och frukt.

”Hej mamma”, sa hon och böjde ner sig för att pussa henne på kinden. ”Hur mår du?”

”Som vanligt”

”Det är väl bra att vi nu äntligen vet vad som är fel. Jag visste att det var något mer allvarligt och jag har läst att de flesta blir botade med en operation. Det är ju synd att det tog så lång tid, men nu ska de operera dig snart, jag har redan ringt till kirurgmottagningen. Du blir opererad redan i nästa vecka, och om du vill kan du komma hem under tiden, fast det är väl bättre om du stannar på sjukhuset och äter upp dig. Du har ju blivit så svag.” Dottern lätt glad men tittade bekymrad på mamman när hon inte svarade.

”Var undersökningen så besvärlig?”

”Vedervärdig!”

”Men du har klarat av den. Du kommer att klara operationen och därefter bli så pigg som du var för två år sedan. Minns du när vi gick den rundan på fem kilometer varje vecka?”

”Jag vill komma hem.”

”Efter operationen, ja.”

Astrid tittade sin dotter rakt in i ögonen. ”Nu!”

Dottern suckade. ”Inte idag, men jag kan fixa det till helgen.” Det betydde i övermorgon. Astrid nickade. Hon provade blåbärskakan dottern hade bakat, den var god.

”Tack för kakan!”

Astrid blev opererad en vecka efter samtalet. Det var en besvärlig operation för kirurgteamet eftersom tumören hade vuxit in i omgivningen och det fanns dessutom många sammanväxningar efter tidigare operationer. Det var svårt att mobilisera tarmen för att den kunde sys ihop efter borttagning av tumören. Operationen tog många timmar.

Dagen efter operationen vaknade Astrid och hade mycket smärtor. Hon hade en slang i halsen för droppet, den förgrenade sig och ledde till flera droppställningar, en slang till näsan tillförde syrgas. En kateter satt i urinblåsan. På magen upptäckte hon ett jättestort förband. Hon lade tillbaka huvudet på kudden. Sjuksköterskan gav henne en smärtstillande spruta, varpå hon somnade igen.

På fjärde dagen hade Astrid plötsligt svårt att andas, hon ville larma men hade inte kraft till det. När hon upptäcktes en timme senare, gick det inte att få kontakt med henne. Hon syresatt sig dåligt och läkaren misstänkte en lungemboli. Dottern informerades.

Astrid avled dagen därpå.